

Petr Koura – Swingari a potápky v protektorátní noci (2016)

Lucie Rajlová

Fakulta humanitních studií,

Univerzita Karlova

Luca.Rajlova@seznam.cz

D OSUD nebyla na českém knižním pultu publikace, která by se komplexně věnovala swingu a jejím tanečnickům v období protektorátu na českém území. Tuto mezeru více než zdařile zaplnila před nedávnem publikovaná kniha historika českých dějin 20. století a politologa Petra Koury s názvem *Swingari a potápky v protektorátní noci*, jež byla vydána v nakladatelství Academia, v edici Šťastné zítřky. Dílo o celkovém rozsahu 924 stran je výsledkem mnohaletého zevrubného výzkumu. Publikace je dělena do 11 hlavních tematických kapitol s dalším členěním do mnoha podkapitol, které se vybranému tématu věnují z několika výzkumných směrů. Od počátku jazzu a swingu nejen v českých zemích a ve světě po zrod swingové městské subkultury ve 40. letech v Československu a vše, co s „potápkami“ souviselo. Protektorátní swingová subkultura a její historie je autorem sledována po několika výchozích liniích – výstřední móda, účes a specifická mluva. Koura také v úvodu knihy vysvětluje svůj postoj k pojmu subkultura a subkultura mládeže a definuje swing jako jeden z nástrojů odporu české mládeže proti nacistické okupaci v době protektorátu a s ní spojené ideologie.

Autor během své práce využil široké spektrum pramenů. Vyjma těch „klasických“, běžně užívaných v historických studiích, např. archivní a tištěné, využil historik i značné množství zvukových, audiovizuálních a filmových zdrojů, rozhovorů s pamětníky, literárních děl, novinových a časopiseckých článků a odborných publikací napříč několika obory: historie, sociologie, dějiny filmu, dějiny tance, literární vědy, kunsthistorie atd. Kniha je také doplněna o bohatý obrazový materiál, který danou dobu přibližuje svým čtenářům prostřednictvím mnoha ilustrativně

dokumentujících fotografií, obrázků či karikatur. Nechybí ani obsáhlý poznámkový aparát, který dokládá preciznost zpracovaného tématu. Další výjimečností tohoto rozsáhlého historicko-literárního díla, která by měla být vyzdvížena, je předmluva, jejímž autorem je český (česko-kanadský) spisovatel Josef Škvorecký: „Je to první dílo, které se zasvěceně a se sympatií věnuje fenoménu, jenž byl za nacistické okupace a později v lidové demokracii jedním z nejzajímavějších a nejneprozkoumanějších výrazů odporu k ideologickým režimům v Evropě.“ (s. 14) Krátký život české swingové subkultury nebyl příliš radostný. Škvorecký to výstižně popsal, když své sbírce povídek o páscích a potápkách dal název *Hořkej svět* (s. 865), slovní spojení, které historik použil v podnázvu své knihy *Česká swingová mládež a její hořkej svět*. Škvorecký je také jednoznačně nejcitovanějším autorem v publikaci. Koura přiznává, že pro něj byl „básník swingu“ Škvorecký velkou inspirací a také se stal jedním z prvních čtenářů Kourovy disertační práce, která byla obhájena v roce 2010 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a ze které toto dílo v rozšířené formě vychází.

Historik se ve svém výzkumu nevěnuje pouze stěžejní době protektorátu, ale pro komplexní pohled na danou problematiku, se zaměřil i na období před a po období protektorátu. Čtenář je tak obeznámen s dějinami odporu vůči určitým druhům tance a jeho projevům, které byly vnímány jako výstřední. Což vyvrcholilo právě v onom zkoumaném období. Autor si dal také obdivuhodnou práci s vyhledáváním novinových zmínek o české mládeži, věnující se swingu. Prvotní zmínka je datována 20. 3. 1940 a pochází z *Večerníku Českého slova* (s. 483). S ohledem na následující zákaz tancování a jeho postupné povolování v určité dva dny v týdnu, je podrobně reflektována i ona proměna postoje, k tanci všeobecně, která se v daném období udála. Životní styl „potápek“ a „bedel“, jak se říkalo swingovým tanečnickům v době protektorátu, v určitých aspektech zahrnoval i humorné a recesivní prvky, nad kterými část české společnost nevěřičně kroutila hlavou a vnímala je převážně negativně. Doba nepřála jakýmkoliv odlišným projevům, které byly označovány jako výstřední. Do jisté míry položila tato městská subkultura základ

pro podobné uskupení, jakými byli rokenroloví „páskové“ a bigbítové „máničky“, kteří se objevili na hudební scéně v následujících desetiletích.

Autor se mimo jiné také snaží zodpovědět otázku, jaké byly důvody pro rozdílné vnímání swingu, jako mládežnické výstřednosti, projevu přízně k angloamerické kultuře a odporu, na území protektorátu a třetí říše. Sledován je také vztah nacistů nejen k samotnému tanci, ale i k jazzové hudbě, k jejím protagonistům a příznivcům v době nacistické nadvlády. Jednu samostatnou kapitolu věnoval autor Swingování v ghettu, jazzové hudbě v nacistických vězeňských zařízeních a v terezínském propagandistickém filmu (s. 742–800). Pro násitin možného porovnání se historik věnuje projevům subkultury i v dalších zemích, např. ve Spojených státech amerických (zooties, zootsuiteři), Francii (zazous), v Německu (Swing-Boys, Swingjugend) či v Rakousku (Schlurfs).

Jednotlivá témata, kterým se historik věnuje, by svým rozsahem mohly dát na samostatné publikace. Prokázal tak svůj značný přesah mezi jednotlivými tématy a vědními obory. My dnes můžeme být autorovi knihy vděční, že se nenechal odradit prvotním negativním přijetím svého výzkumného tématu u kolegů historiků, setrval u něj a dopracoval vybranou problematiku až do takto rozsáhlé a ojedinělé publikace, čímž zároveň dokázal, že neexistují „malá témata“ české historie.

Dílo Petra Koury *Swingaři a potápky v protektorátní noci* zdárně zaplnilo dosud prázdné místo mezi knihami, které by se věnovaly této rozsáhlé městské subkultuře mládeže. Publikace by také měla být pojímána jako zcela unikátní, badatelsky zpracovaný příspěvek k dějinám každodennosti Protektorátu Čechy a Morava. Přestože se jedná o kulturně-historickou studii zpracovanou na vysoké úrovni, nechybí jí ona čtivost, kterou si autor zajistil možné široké spektrum svých čtenářů. Neodmyslitelně se tak studie zařadila do spektra stěžejních děl, věnujících se danému období.

Petr Koura. 2016. *Swingaři a potápky v protektorátní noci*. Praha: Academia.

Václav Michalička – Kopřiva: Plevel, který šatil (2017)

Jiří Woitsch

Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.
jiri.woitsch@post.cz

PROSTŘEDÍ našich regionálních a tzv. národopisných muzeí se na první pohled zdá být konzervativní a antropologii na hony vzdálené. Někdy tomu tak skutečně může být, někdy jde spíš o úmyslný, či dokonce účelový stereotyp vydávající muzea za prostředí zkonstatnělé a nepřístupné „moderním“ přístupům. Četné příklady z minulosti i současnosti však mnohdy dokládají pravý opak – málokdo ale ví, že třeba ředitelka Národopisného oddělení Národního muzea Drahomíra Stránská již ve 30. letech 20. století zkoumala v rámci studia „lidové zbožnosti“ třeba amulety a ritualizované chování tehdejších pilotů Československých aerolinií, že Valašské muzeum v přírodě patřilo díky Jiřímu Langerovi od 70. let 20. století k jednomu z předních evropských center historicko-antropologického výzkumu tzv. stavěného prostředí atd. A nejinak je tomu v současnosti. Etnografické oddělení Národního muzea v Praze se systematicky věnuje dokumentaci soudobých subkultur či tzv. trampingu, mnoho zajímavých aktivit probíhá i v regionech. Zde může být jedním z příkladů fungování Muzea a pamětní síně Sigmunda Freuda v Příboře, která je součástí Muzea Novojičmska. Jedná se tedy o instituci vyloženě regionální, personálně i finančně velmi skromně vybavenou, avšak zároveň jde o muzeum, jehož sbírkotvorná činnost a výzkumný program sleduje až globální trendy, ty národní v mnoha ohledech určuje. Svědčí o tom hned několik výstav a jejich doprovodných akcí (publikace, terénní výzkumy) z poslední doby. Zmíňme zde např. výstavu „Vyrobeno v Tatře, ale tatrovka to není!“ realizovanou v letech 2017–2018 a věnovanou problematice tzv. kutilství a šedé ekonomiky v pozdním socialismu, která vzbudila mimořádný odborný, společenský i mediální ohlas.